

การสื่อสารวัฒนธรรมอีสานในมิวสิกวิดีโอเพลงไทยสากล : ศึกษาในเพลง “ขวัญเอยขวัญมา”
Isan Culture Communication in the International Thai Songs Music Video:
The Study of “Kwan Aei Kwan Ma” Song

อุมพร ประชาชิต^{1*}

Umaporn Prachachit^{1*}

*Corresponding author, e-mail: umaporn.p@sskru.ac.th

Received: August 15th, 2021; Revised: February 15th, 2022; Accepted: February 25th, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัย “การสื่อสารวัฒนธรรมอีสานในมิวสิกวิดีโอเพลงไทยสากล : ศึกษาในเพลง ขวัญเอยขวัญมา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิธีการสื่อสารวัฒนธรรมอีสานในมิวสิกวิดีโอเพลงไทยสากลผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องของมิวสิกวิดีโอ โดยศึกษาในมิวสิกวิดีโอเพลง “ขวัญเอยขวัญมา” ศิลปิน ปาล์มมี่ ซึ่งเป็นศิลปินยอดนิยมที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้รับสารที่หลากหลายโดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น ใช้ระเบียบวิธีวิจัยโดยวิเคราะห์ตัวบทมิวสิกวิดีโอ (textual analysis) ผ่านแนวคิดองค์ประกอบการเล่าเรื่องและแนวคิดวัฒนธรรมอีสานร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้กำกับมิวสิกวิดีโอ ผลการวิจัยพบว่า มิวสิกวิดีโอเพลง ขวัญเอยขวัญมา มีการสื่อสารวัฒนธรรมอีสานผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) โครงเรื่องที่เล่าถึงการใช้พิธีกรรมโบราณของอีสานเพื่อเรียกขวัญผู้ป่วย 2) แก่นเรื่องเกี่ยวกับความรักของครอบครัวที่ช่วยเยียวยาความเจ็บป่วยทางใจ 3) ตัวละครในมิวสิกวิดีโอซึ่งเป็นชาวอีสานทั้งหมด และ 4) สัญลักษณ์พิเศษที่สื่อถึงวัฒนธรรมอีสานด้านความเชื่อ ค่านิยม และพิธีกรรม โดยมีการสื่อสารวัฒนธรรมอีสานประเภทพิธีกรรม คือ พิธีส่อนขวัญ มากที่สุด พบว่าการดำเนินเรื่องของมิวสิกวิดีโอมีเส้นเรื่องเป็นการประกอบพิธีกรรม มีการแสดงถึงองค์ประกอบในพิธีกรรมและขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนจบพิธี นอกจากนี้ยังแฝงด้วยวัฒนธรรมประเภทอื่นๆ ได้แก่ ความเชื่อด้านวิญญาณ การแต่งกายแบบชาวอีสาน ที่อยู่อาศัยแบบอีสานสมัยใหม่ และงานช่างฝีมือของชาวอีสาน ที่ถ่ายทอดผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่องทั้งหมด โดยนำเสนอวัฒนธรรมอีสานด้วยการดัดแปลงให้เข้ากับยุคสมัยและความเข้าใจของคนสมัยใหม่ จึงใช้พิธีกรรมโบราณผสมผสานกับตัวละครที่ดูเป็นคนรุ่นใหม่ และสถานการณ์ใหม่ๆ ที่เข้าถึงผู้ชมได้อย่างชัดเจน ลดทอนความเป็นอีสานแท้และเริ่มกลายพันธุ์เป็นอีสานแบบใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มวัยรุ่นและคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ เข้าใจ และพร้อมยอมรับวัฒนธรรมอีสานให้คงอยู่ต่อไป

คำสำคัญ: การสื่อสาร วัฒนธรรมอีสาน มิวสิกวิดีโอ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
Assistant Professor in Communication Arts Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Sisaket Rajabhat University

Abstract

“Isan Culture Communicating from the International Thai Songs Music Video: The Study of “Kwan Aei Kwan Ma” Song” is qualitative research. The objective of this research is to study how Isan culture can be communicated through a storytelling strategy from the international Thai song music video “Kwan Aei Kwan Ma” by singer Palmy, who is considered as a popular singer that can reach a wide range of audiences, especially teenagers. The methodology used by this study was “Textual Analysis” through the music video. Which were revived by the concept of storytelling and concepts of Isan culture. An interview with the music video director was also included. The results showed that the music video “Kwan Aei Kwan Ma” has communicated Isan culture through four elements: 1. storyline of the video that communicated through a traditional Isan ceremony which was celebrated to call for the patient’s soul. 2. Theme of the video through the love of family that cured the heart of the patient. 3. Characters of the music video who were all Isan people. 4. Special symbols of Isan culture which showed beliefs, values, and ceremony. The Isan culture which was communicated most in this music video was through “Sorn Kwan ceremony”. The story of the music video was carried out through this ritual ceremony. The elements and the processes of the ritual ceremony were shown from the beginning to the end of the ceremony. In addition, many other cultural elements were also implied in this music video such as spiritual beliefs, Isan costumes, modern Isan accommodations, and Isan handcrafts. These were all communicated through the storylines of this music video by presenting Isan culture by adapting it to the era and understanding of modern people. Therefore, the ancient rituals are used to combine with the characters that look like a new generation and new situations accessible to the audience. Decrease the authentic Isan and begin to mutate into a new Isan to reach the youth and the new generation to learn, understand and be ready to continue to accept the Isan culture.

Keywords: Communication, Isan Culture, Music video

บทนำ

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่บรรพบุรุษสร้างขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรมคนในสังคมในด้านต่างๆ ช่วยให้มนุษย์พัฒนาขึ้นได้เหนือสัตว์ทั้งปวง วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ การสร้างสม การสืบสาน และการถ่ายทอด วัฒนธรรมมีการเกิด การเติบโต การเปลี่ยนแปลง อีกทั้งมีการเสื่อมสลายได้ มีการพัฒนาจากการกระทำของมนุษย์ ภูมิประเทศ การดำเนินชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ หรือแม้กระทั่งอาชีพ ล้วนมีผลต่อการกำเนิดและพัฒนาการของวัฒนธรรม ทำให้ แต่ละท้องถิ่นมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปตามวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานนับว่ามีพื้นที่มากที่สุดในประเทศและมีประชากรมากกว่าทุกภาค จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานมากมายที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น บ่งบอกถึงความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา รูปแบบการดำเนินชีวิต ตลอดจนอาชีพหลักของ ชาวอีสาน ซึ่งวัฒนธรรมอีสานนั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีที่มาสืบทอดอย่างยาวนาน เช่น ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม อาหารท้องถิ่น การละเล่น ศิลปะ และการแสดง การที่อีสานเป็นภูมิภาคที่มีประชากรมากที่สุดจึงมีผลให้ ตลาดอีสานมีมูลค่าและกำลังซื้อสูง หากแต่ประชากรจำนวนมากไม่สอดคล้องกับทรัพยากรในท้องที่ ทำให้คนอีสาน ต้องปรับตัวหลายอย่าง รวมทั้งการออกมาขายแรงงานในเมืองหลวง กลายเป็นประชากรแฝงที่อาศัยอยู่ใน กรุงเทพมหานครมากที่สุดถึง 8.3 ล้านคน (ยงยุทธ บุราสิทธิ์, 2556 อ้างถึงใน เพ็ญพิมพ์ พวงสุวรรณ และคณะ, 2563 : 140) การย้ายถิ่นฐานนี้ได้นำพาเอาวัฒนธรรมอีสานแพร่กระจายเข้ามาในภาคกลางและภาคอื่น ๆ ได้อย่าง รวดเร็วมาก นอกจากนี้ชาวอีสานยังมีพื้นฐานของนิสัยที่อ่อนโยนแต่หนักแน่น รักความรื่นเริง เปิดรับสิ่งใหม่ได้ง่าย คุณลักษณะของชาวอีสานดั้งเดิมจึงมีการปรับเปลี่ยนเข้ากับสังคมโลกสมัยใหม่ เกิดความกลมกลืนทางเชื้อสาย ประชากร ชาติพันธุ์ ถิ่นที่อยู่ และวัฒนธรรม

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาสังคมอีสานได้ถูกกล่าวถึงอยู่บ่อยครั้งและในหลายรูปแบบ ทั้งตัวตนทางการเมือง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี มีการเผยเนื้อหาทางวัฒนธรรมอีสานผ่านสื่อต่างๆ ที่ได้รับความนิยม อาทิ ภาพยนตร์ หลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวตนคนอีสาน หรือแม้แต่ละครโทรทัศน์ที่เริ่มจับกระแสนิยมของชาวอีสานโดยนำเสนอ ทั้งวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ และวิถีชาวบ้านของชาวอีสาน ใช้ภาษาอีสานตลอดทั้งเรื่อง (เช่น ละครเรื่องนาถิ ในปี พ.ศ. 2562) ซึ่งทำให้วัฒนธรรมอีสานแพร่หลายและเป็นที่รู้จักได้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะปรากฏการณ์กระแสเพลง ลูกทุ่งอีสานได้รับความนิยมในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2559 – พ.ศ.2564) โดยพิจารณาจากสถิติอันดับศิลปินที่มี ยอดเข้าชมสูงสุดในยูทูบประเทศไทย ปี 2020 เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2564 พบว่า ศิลปินลูกทุ่งอีสาน มนต์แคน แก่นคูน ได้รับความนิยมเป็นอันดับ 1 และใน 10 อันดับแรกมีศิลปินลูกทุ่งอีสานติดอันดับถึง 4 คน (AI ; 2021) เพลงลูกทุ่งอีสานที่ได้รับความนิยมทำให้คนภาคอื่น ๆ มีความสนใจในวัฒนธรรมอีสานผ่านบทเพลงลูกทุ่งอีสานมากขึ้น จึงมีการศึกษาถึงการสื่อสารวัฒนธรรมอีสานผ่านบทเพลงลูกทุ่งอีสานมากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นการวิเคราะห์ เนื้อหาเพลงและการสะท้อนภาพสังคมในเพลง เช่น งานวิจัยของ เพิ่มพร รังสีสังกูร (2544) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการ วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงของสลา คุณวุฒิ หรืองานของ ภาสพงษ์ ผิวพอใช้ (2548) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ เพลงลูกทุ่ง อีสานกับการสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น : ศึกษาในผลงานเพลงของศิริพร อำไพพงษ์ ซึ่งจากผลการวิจัยเราจะพบว่า เนื้อหาของเพลงลูกทุ่งอีสานมักจะมีเนื้อหาเพลงสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชาวชนบท วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และ ลักษณะของสังคมไทยได้อย่างชัดเจน การสื่อสารวัฒนธรรมอีสานผ่านเพลงจึงมักจะอยู่ในแนวเพลงลูกทุ่งอีสานเป็น หลักเสมอ

เดือนกันยายน พ.ศ.2563 เกิดปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ คือ “ปาล์มมี” อีฟ ปานเจริญ ศิลปินเพลงไทยสากล แนวป๊อปร็อก ได้เปิดตัวเพลงขวัญเอยขวัญมา โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งผิดหวังจากความรัก ทำให้เสีย ขวัญ สูญเสียกำลังใจในการมีชีวิตต่อไป และพูดถึงการเรียกขวัญกำลังใจของเธอกลับมา สิ่งที่ทำให้เพลงนี้เป็นที่ กล่าวถึงอย่างมาก นอกจากความนิยมของศิลปินซึ่งมีแฟนเพลงที่ค่อนข้างหลากหลายและมีจำนวนมากอยู่แล้ว อีกสิ่ง หนึ่งที่โดดเด่น คือมิวสิกวิดีโอเพลง ซึ่งมี “ต้องเต” ธิติ ศรีนวล ที่โด่งดังจาก “ไต่บ้านเดอะซีรีส์” มาเป็นผู้นำกำกับ ซึ่งจุดเด่นของผลงานในเครือเจี๊ยะที่ผ่านมามีคือการนำเสนอวัฒนธรรมอีสานในทุกๆ สื่อที่ผลิต ไม่ว่าจะเป็น ภาพยนตร์ เพลง หนังสือ งานโฆษณา หรือมิวสิกวิดีโอเพลง ซึ่งที่ผ่านมามีอยู่ในแนวเพลงลูกทุ่งอีสานทั้งหมด

ผู้วิจัยเห็นว่า มิวสิกวิดีโอเพลงขวัญเอยขวัญมาเป็นการผสมผสานที่ตระหว่างเพลงป๊อปรีคัซร้องโดยศิลปินลูกครึ่งกับมิวสิกวิดีโอที่มีกลิ่นอายของความเป็นอีสานอย่างเข้มข้น นับเป็นเพลงแรกที่มีการสื่อสารความเป็นอีสานในมิวสิกวิดีโอ โดยไม่ใช่แนวเพลงลูกทุ่ง มีการนำเสนอวัฒนธรรมอีสานที่แปลกใหม่ แต่สามารถนำเสนอให้เข้ากับยุคสมัยและได้รับความสนใจจากผู้ชมอย่างมาก มียอดการรับชมถึง 3 ล้านครั้งในเวลาเพียง 24 ชั่วโมง เป็นหนึ่งความสำเร็จของการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานออกสู่ผู้รับสารทั่วประเทศ ซึ่งเป็นการก้าวออกจากกรอบการนำเสนอวัฒนธรรมอีสานผ่านเพลงลูกทุ่งอย่างที่เคยเป็นมา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารวัฒนธรรมอีสานที่ปรากฏในมิวสิกวิดีโอเพลงขวัญเอยขวัญมา โดยเน้นศึกษาสิ่งที่ปรากฏในองค์ประกอบ การเล่าเรื่องของมิวสิกวิดีโอ ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้กำกับมิวสิกวิดีโอ เพื่อให้เห็นถึงเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอีสานที่แฝงอยู่และวิธีการที่ผู้กำกับใช้ในการสื่อสารวัฒนธรรมอีสานไปสู่ผู้ชม

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

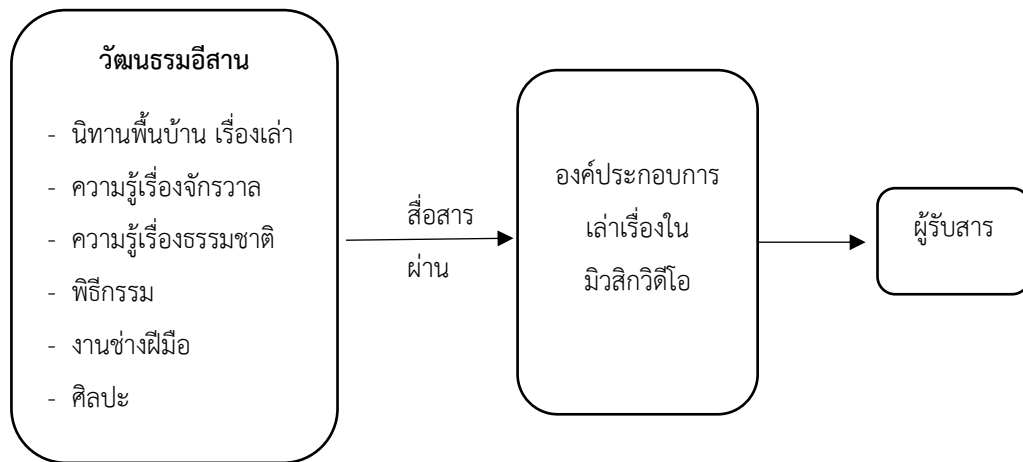
เพื่อศึกษาการสื่อสารวัฒนธรรมอีสานในมิวสิกวิดีโอเพลงไทยสากล เพลงขวัญเอยขวัญมา โดยศิลปินปาล์มมีผ่านตัวบทของมิวสิกวิดีโอ

แนวคิดและกรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดวัฒนธรรมอีสาน จิรวัดน์ พิระสันต์ (2553 อ้างถึงใน กิจติพงษ์ ประชาชิต, 2554 : 76) จำแนกประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ ประเภทมุขปาฐะหรือนิทานพื้นบ้าน ประเภทความรู้เรื่องจักรวาล ประเภทความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ประเภทพิธีกรรม ประเภทงานช่างฝีมือ และประเภทศิลปะการแสดง ส่วนบุญนิศา สิโรตมาภรณ์ (2552 : 189) ศึกษาวัฒนธรรมอีสานผ่านการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ พบว่า วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ ศิลปะ มนุษยศาสตร์ กีฬาและนันทนาการ การช่างฝีมือ และคหกรรมศิลป์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์เนื้อหามิวสิกวิดีโอ

2. แนวคิดองค์ประกอบการเล่าเรื่อง นพพร ประชากุล (2543 : 175) กล่าวถึงการเล่าเรื่องว่า แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1. ระดับเนื้อความหรือระดับตัวบท คือเนื้อความที่รับรู้ ได้ด้วยตาเป็นรูปธรรมตามที่ปรากฏจริงๆ เช่น เนื้อความในนวนิยาย 2. ระดับเนื้อเรื่อง เป็นระดับโครงสร้างที่เป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ของแนวคิดหรือ มโนทัศน์ (concept) ที่อยู่ในเรื่อง โดยการศึกษาการเล่าเรื่องในระดับเนื้อความจะดูที่องค์ประกอบการเล่าเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่อง (plot) แก่นเรื่อง (theme) ความขัดแย้ง (conflict) ตัวละคร (character) ฉาก (setting) มุมมอง (point of view) และสัญลักษณ์พิเศษ (special symbol)

จากแนวคิดวัฒนธรรมอีสานและแนวคิดองค์ประกอบการเล่าเรื่อง สามารถนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ ดังนี้

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการสื่อสารวัฒนธรรมผ่านสื่อต่างๆ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมอีสาน และการสื่อสารความหมายผ่านการเล่าเรื่อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ จากนั้นผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) มิวสิกวิดีโอเพลง ขวัญเอยขวัญมา โดยการชมมิวสิกวิดีโออย่างละเอียด (close reading) เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาของเรื่องราว และวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ ของมิวสิกวิดีโอที่มีการนำเสนอวัฒนธรรมอีสาน ใช้แนวคิดองค์ประกอบการเล่าเรื่องมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ความขัดแย้ง ตัวละคร ฉาก และสัญลักษณ์พิเศษ โดยพิจารณาเพื่อบรรยายว่าในแต่ละองค์ประกอบในการเล่าเรื่องนั้นมีเนื้อหาของวัฒนธรรมอีสานด้านใดถูกนำเสนอไว้บ้าง และมีการนำเสนอวัฒนธรรมอีสานเหล่านั้นไว้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นศึกษาวิเคราะห์เฉพาะตัวบทของการเล่าเรื่องในมิวสิกวิดีโอเท่านั้น ไม่ได้วิเคราะห์เนื้อหาของเพลงร่วมด้วย จากนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (interview) คุณธิติ ศรีนวล ผู้กำกับมิวสิกวิดีโอ เกี่ยวกับแนวคิดวัตถุประสงค์ ความตั้งใจ และแรงบันดาลใจของการนำเสนอวัฒนธรรมอีสานผ่านมิวสิกวิดีโอ ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหาของมิวสิกวิดีโอเป็นการนำเสนอผ่านจุดยืนของผู้เล่าเรื่องหรือผู้กำกับมิวสิกวิดีโอ

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เนื้อหามิวสิกวิดีโอเพลง ขวัญเอยขวัญมา และการสัมภาษณ์ผู้กำกับมิวสิกวิดีโอ พบว่ามีรายละเอียดองค์ประกอบการเล่าเรื่องซึ่งมีการแฝงวัฒนธรรมอีสานไว้ในองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการเล่าเรื่องของนิเวศวิทยา

องค์ประกอบการเล่าเรื่อง	รายละเอียดที่พบ
1. โครงเรื่อง	เรื่องราวของผู้หญิงกับผู้ชายคู่หนึ่งที่กำลังวางแผนจะแต่งงานกัน แต่ถูกฝ่ายชายทอดทิ้งไปแต่งงานกับคนอื่น เพราะผู้ชายต้องรับผิดชอบผู้หญิงอีกคนหนึ่งที่เขาเคยนอกใจแฟนตัวเองจนผู้หญิงคนนั้นท้อง ฝ่ายหญิงจึงรู้สึกเสียขวัญ และเสียใจมากจนหมดอาลัยตายอยากในชีวิต ไม่มีกำลังใจที่จะมีชีวิตต่อไป แม่และญาติๆ ของเธอซึ่งเป็นชาวอีสานจึงได้ทำพิธีกรรม “สอนขวัญ” เพื่อเป็นการเรียกขวัญของเธอกลับมา ให้เธอมีพลังใจที่จะเริ่มต้นใหม่ และตัดใจจากเรื่องเสียใจทั้งหลาย
2. แก่นเรื่อง	ความรักความอบอุ่นของครอบครัวจะช่วยเยียวยาความเจ็บป่วยทางใจ
3. ความขัดแย้ง	ความขัดแย้งภายใน – ความรักที่ไม่สมหวัง ความเสียใจ ขัดแย้งกับความต้องการเริ่มชีวิตใหม่ ความขัดแย้งภายนอก - นางเอกพระเอกวางแผนแต่งงานกัน ขัดแย้งกับการที่พระเอกต้องไปแต่งงานกับผู้หญิงอื่น
4. ตัวละคร	นางเอก – หญิงสาว อายุประมาณ 25-30 ปี เป็นคนอีสานที่มีค่านิยมแบบคนเมือง และแต่งกายด้วยเสื้อผ้าตามแฟชั่นสมัยใหม่ ผิดหวังจากความรักจนหมดอาลัยตายอยากจึงต้องอาศัยพิธีกรรมอีสานเพื่อเรียกขวัญกลับมา พระเอก – รักอยู่กับนางเอก วางแผนจะแต่งงานกัน เตรียมทุกอย่างพร้อมแล้ว แต่เคยนอกใจไปมีสัมพันธ์หญิงอื่นจนต้องรับผิดชอบโดยการแต่งงานกับฝ่ายนั้นแทน โดยเข้าพิธีสู่ขวัญแบบคนอีสาน แม่ – หญิงวัยกลางคน ภูมิลำเนาเป็นคนอีสาน อาชีพแม่บ้าน รักและเป็นห่วงลูกที่เสียใจจากความรักจึงพยายามเรียกขวัญลูกกลับมาโดยใช้พิธีกรรมโบราณ ยาย – หญิงชรา คนอีสาน แต่งกายด้วยชุดพื้นถิ่นอีสานใส่สไบใส่ผ้าถุง เป็นผู้ดำเนินพิธีกรรมสอนขวัญให้กับหลานสาว ญาติๆ ของนางเอก – ผู้สูงอายุมักแต่งกายด้วยชุดแบบอีสาน ใส่ผ้าถุง ใส่สไบ ใส่เสื้อคอกระเช้าหรือเสื้อลูกไม้
5. ฉาก	ฉากที่พบในนิเวศวิทยาเป็นสถานที่ในความทรงจำของนางเอกที่มีร่วมกับพระเอกได้แก่ - บ้านนางเอก ลักษณะเป็นบ้านไม้สองชั้น รูปแบบบ้านในชนบทอีสานยุคปัจจุบัน อุปกรณ์ต่างๆ ในบ้านสื่อว่านางเอกอยู่ในครอบครัวที่ยังคงวิถีแบบชนบท เช่น ถาดอาหาร ช้อนส้อม ชันเงิน เส้าอากาศกางปลา - ห้างสรรพสินค้าและโรงแรม เป็นห้างสรรพสินค้าในท้องถิ่น - บ้านนางเอกแต่งงาน เป็นบ้านไม้สองชั้น ลักษณะบ้านในชนบทอีสานแบบเดียวกับบ้านนางเอก - พิธีแต่งงานเป็นพิธีสู่ขวัญผูกข้อมือแบบวิถีชาวอีสาน

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการเล่าเรื่องของมิวสิกวิดีโอ (ต่อ)

องค์ประกอบการเล่าเรื่อง	รายละเอียดที่พบ
6. สัญลักษณ์พิเศษ	ปรากฏการใช้สัญลักษณ์พิเศษที่แฝงความหมายต่างๆ ไว้ ความหมายแฝงในสัญลักษณ์พิเศษที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอีสาน ได้แก่ (จิต ศรินวล, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2564) - บายศรีใบตองแห้งและฝ้ายผูกแขนที่ไม่ได้ใช้ : ทุกสิ่งมีระยะเวลาที่เหมาะสม หากผ่านเวลานั้นไปบางสิ่งอาจไร้ความหมาย สื่อถึงพิธีหมั้นผ่านไปแล้ว แต่ไม่ได้จัดพิธีแต่งงาน ของในพิธีหมั้นก็ไร้ความหมาย ซึ่งบายศรีใบตองสื่อถึงวัฒนธรรมด้านพิธีกรรม คือ พิธีสู่ขวัญตอนหมั้นกันนั่นเอง - สวิง : ซ่อนเอาหัวใจและจิตวิญญาณที่หายไปให้กลับคืนที่เดิม สื่อถึงการซ่อนเอาความทรงจำและความรู้สึกที่กระจัดกระจายของนางเอก สวิงยังเป็นการแฝงวัฒนธรรมอีสานประเภทงานช่างฝีมือ ที่ใช้เป็นอุปกรณ์ในการหาเลี้ยงชีพของชาวอีสาน - รถกระบะเข้า : กระเช้าที่อ้อมชุดวงจิตที่หลุดลอยเปรียบเหมือนกับครอบครัวที่คอยประคับประคองจิตวิญญาณของนางเอก และเชื่อมโยงกับความเชื่ออีสานที่ว่าผู้ป่วยที่เสียชีวิตห้ามให้เท้าแตะพื้นเพราะขวัญจะไหลหายไปกับดิน - ลูกโป่งสีขาว : ลูกโป่งสีขาวที่ลอยตามหลัง เปรียบเหมือนจิตของแม่หรือครอบครัวที่คอยตามดูแลด้วยความเป็นห่วง ซึ่งชาวอีสานให้ความสำคัญกับความผูกพันในครอบครัว - โรงภาพยนตร์ : ในสถานที่เดียวกัน บางคนอาจสุข บางคนอาจกำลังเศร้า โรงภาพยนตร์คือสถานที่ถ่ายทอดทั้งความสุขและความเศร้า ซึ่งอาจเป็นชีวิตคนเราที่ถูกถ่ายทอดแล้วมีคนรอบข้างคอยเฝ้าชม ในมิวสิกวิดีโอแสดงชัดเจนว่าระหว่างประกอบพิธีกรรม คนในโรงหนังก็ยังสนุกสนานกับหนังโดยไม่สนใจว่าจะเกิดอะไรขึ้น ในขณะที่นางเอกยังคงเศร้าอยู่ตลอดเวลา - ไข่ต้ม เป็นองค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรมสู่ขวัญ และพิธีส่อนขวัญ การที่นางเอกแบ่งให้พระเอกคนละครึ่งสื่อความหมายถึงแบ่งปันขวัญและกำลังใจในชีวิตทั้งสองคน เชื่อมโยงพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญ 2 พิธีกรรม คือ พิธีส่อนขวัญ ที่ให้ผู้ป่วยกินไข่ขวัญของตนเอง และพิธีสู่ขวัญแต่งงาน ที่ให้คู่แต่งงานกินไข่ขวัญร่วมกัน - ฝ้ายผูกแขน นางเอกผู้ให้เจ้าสาวของพระเอกสื่อถึงการอวยพรให้มีความสุขและการให้อภัย

จากตารางที่ 1 เมื่อนำแนวคิดวัฒนธรรมอีสานมาวิเคราะห์ประกอบด้วยพบว่าการนำเสนอวัฒนธรรมอีสานในองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก และสัญลักษณ์พิเศษ โดยมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานแต่ละประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมอีสานประเภทความเชื่อและพิธีกรรม พบการใช้พิธีกรรม “สอนขวัญ” มาเป็นใจความหลักของมิวสิกวิดีโอ สื่อสารผ่าน แก่นเรื่อง โครงเรื่อง และเป็นหัวใจหลักของการดำเนินเรื่องราว

ความเชื่อเรื่องขวัญเป็นความเชื่อดั้งเดิมแบบพื้นเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไท (ไต) เชื่อว่าขวัญคือส่วนประกอบที่ไม่เป็นตัวตนของคน จับต้องไม่ได้ มองไม่เห็น เคลื่อนไหวได้ มีลักษณะเป็นหน่วยๆ มีหลายหน่วยล่องลอยอยู่กระจายตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย โดยมีความสำคัญมากเท่าส่วนที่เป็นร่างกายของคน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2562) ชาวอีสานเชื่อว่าขวัญคือจิตวิญญาณ คือสิ่งที่เป็นมงคลสถิตอยู่กับชีวิตมนุษย์ สัตว์ พืชพันธุ์ รวมทั้งข้าวของเครื่องใช้ ทำให้ชาวอีสานยึดมั่นในความเชื่อเรื่องขวัญและกระทำพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญ คือ สูดขวัญ หรือ สูขวัญ ซึ่งไม่ได้จำกัดเฉพาะการสูขวัญคน แต่รวมถึงพืชพันธุ์และสิ่งของต่างๆ ที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ เสมือนหนึ่งเป็นสิ่งมีชีวิต เช่น สูขวัญบ้าน สูขวัญข้าว สูขวัญควาย เป็นต้น คนอีสานจึงเชื่อว่าขวัญคือสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ทั้งในด้านสภาพจิตใจและการดำรงชีวิตให้กับมนุษย์ (ธนากรไทยพาณิชย์, 2542 : 51) เมื่อจะทำกิจกรรมใดๆ มักจะจัดพิธีบายศรีสูขวัญอยู่เป็นประจำ เพราะชาวอีสานเชื่อว่าการทำพิธีบายศรีสูขวัญนั้นเป็นการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

ส่วนพิธีกรรม “สอนขวัญ” ที่ปรากฏในมิวสิกวิดีโอเพลงขวัญเอยขวัญมา เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญซึ่งมาจากความเชื่อที่ว่าเมื่อคนเราประสบอุบัติเหตุ เช่น รถชน ตกต้นไม้ จะทำให้ขวัญที่อยู่ตามร่างกายของคนออกจากผู้ประสบเหตุเหล่านั้น ทำให้เจ็บป่วย หายช้า ตกใจง่าย กินไม่ได้ นอนไม่หลับ ชาวอีสานจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญของคนป่วยกลับคืนมา โดยคำว่า “สอน” เป็นภาษาอีสาน หมายถึง การนำสรวงหรือผ้าซ้อนไปซ้อนมาเพื่อตักเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยทั่วไปใช้กับการหาทุ่งหาปลาในน้ำ เรียกว่า สอนปลา สอนกุ้ง การสอนขวัญมีความหมายถึงการนำเอาสรวงซ้อนไปมาพร้อมกับเรียกชื่อของผู้ประสบเหตุเพื่อเก็บเอาขวัญที่หลุดหลายกระจัดกระจายกลับมาไว้ในสรวงแล้วนำกลับไปคืนให้ผู้ประสบเหตุเพื่อเป็นการปลอบขวัญให้อาการดีขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้กำกับมิวสิกวิดีโอ พบว่า มีการเชื่อมโยงพิธีกรรมนี้กับเนื้อหาของเพลงซึ่งมีเนื้อร้องว่า “ขวัญเจ้าเอยขวัญมา ไยหนอล่องลอยหลุดไป” เชื่อมโยงกับวลีการเรียกขวัญของชาวอีสาน “มาเด้อขวัญเอย” จึงตีความว่าสถานการณ์ของนางเอกคือการประสบอุบัติเหตุทางความรัก ทำให้ขวัญหายออกจากตัว จนป่วย กินไม่ได้ นอนไม่หลับ เหม่อลอยไม่มีสติ และเลือกใช้พิธีกรรมสอนขวัญมาเล่าเป็นเรื่องราวในมิวสิกวิดีโอ (อิตติ ศรีนวล, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2564)

มิวสิกวิดีโอเพลงขวัญเอยขวัญมาได้แสดงให้เห็นถึงอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมสอนขวัญ รวมถึงขั้นตอนต่างๆ ของพิธีกรรมด้วย โดยอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ สรวง (ใช้สอนขวัญ) ชันธ 5 (ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ใช้ขอขมาพระแม่ธรณี) ข้าวเหนียว 1 ปั้น หมาก พลุ บุหรี่ (ใช้เช่นไหว้ผีเจ้าที่) ไข่ไก่ต้มสุก ข้าวต้มมัด ของหวาน ดอกไม้หรือบายศรีใบตอง ฝ้ายผูกแขน และเสื้อผ้าของผู้ประสบอุบัติเหตุ 1 ชุด

รูปที่ 2 อุปกรณ์ประกอบพิธีส่นขวัญที่ปรากฏในมิวสิกวิดีโอ

เมื่อเตรียมอุปกรณ์พร้อมแล้วนำสิ่งของต่างๆ ใส่สวิงแล้วไปทำพิธียังที่เกิดเหตุ จากนั้นผู้อาวุโสในครอบครัว ซึ่งอาจเป็น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย คนใดคนหนึ่ง ยกสวิงขึ้นกล่าวคำขอขมาเจ้าแม่ธรณีและขอเรียกขวัญของผู้ประสบอุบัติเหตุกลับคืนไป แล้วใช้สวิงช้อนไปมาพร้อมกับเรียกชื่อผู้ประสบอุบัติเหตุและพูดว่า “มาเด้อขวัญเอ๋ย”

รูปที่ 3 การใช้สวิงช้อนไปมา เก็บเอาขวัญของผู้ป่วย

จากนั้นรวบสวิงแล้วนำผ้ามาคลุมเป็นนัยว่าเก็บเอาขวัญที่ตกหล่นของผู้ประสบอุบัติเหตุไว้ในสวิงนั้นเพื่อนำกลับไปที่บ้านของผู้ประสบอุบัติเหตุโดยห้ามแวะที่อื่น เมื่อกลับถึงบ้านผู้ป่วยญาติที่รอรับขวัญจะนำเอาสวิงที่บรรจุสิ่งของต่างๆ ในพิธีไปแตะที่ตัวผู้ป่วย กล่าวเรียกให้ขวัญกลับคืนสู่ร่างกายผู้ป่วยดังเดิม จากนั้นเอาสิ่งของออกมาสวมเสื้อผ้าให้ผู้ป่วย (หากป่วยหนักลุกไม่ไหวให้วางไว้ข้างๆ) เอาข้าวเหนียว ข้าวต้ม และขนมใส่มือผู้ป่วย จากนั้นให้ผู้ป่วยกินไข่ต้มเป็นนัยว่าให้กินขวัญที่เก็บอยู่ในไข่ ใช้ฝ้ายผูกแขนผู้ป่วยเป็นนัยว่าผูกขวัญไว้ให้อยู่กับญาติคนอื่นๆ ทนอยมาผูกแขนอวยพรให้ผู้ป่วยจนหมดเป็นอันเสร็จพิธีส่นขวัญ หากผู้ป่วยอาการไม่หนักมากสามารถเดินทางได้ มาร่วมพิธีกรรมให้เสร็จในบริเวณที่เกิดเหตุได้เลย

ในมิวสิกวิดีโอนี้ญาติๆ ของนางเอกได้เดินทางไปทำพิธีตามสถานที่ในความทรงจำที่นางเอกมีกิจกรรมร่วมกับพระเอก ซึ่งถือว่าเป็นจุดที่ขวัญของนางเอกกระจายอยู่ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้า เกมเซ็นเตอร์ โรงหนัง จากนั้นนำเสื้อผ้าเข้าพิธีคือ ชุดแต่งงาน มาใส่ให้นางเอก เป็นการสื่อสารถึงขั้นตอนของพิธีกรรม ตามรูปที่ 4 – 6

รูปที่ 4 พิธีส่งขวัญในบริเวณห้องศัลยกรรม

รูปที่ 5 พิธีส่งขวัญในบริเวณเกมเซ็นเตอร์

รูปที่ 6 นำเสื้อผ้าที่เข้าพิธีมาสวมให้ผู้ป่วย

อีกความเชื่อหนึ่งเกี่ยวกับขวัญที่ปรากฏในมิวสิกวิดีโอ คือความเชื่อที่ว่าผู้ประสบอุบัติเหตุแล้วขวัญหายนั้น ห้ามให้เท้าสัมผัสกับพื้น เพราะเชื่อว่าขวัญที่เหลือนอยู่ในร่างกายนั้นมันน้อยและอ่อนแอมาก อาจจะไหลไปกับดิน หายไปจากร่างกายได้อีก ในการเคลื่อนย้ายผู้ประสบอุบัติเหตุจึงต้องใช้รถเข็นหรือต้องมีคนอุ้ม ซึ่งมิวสิกวิดีโอสื่อสารผ่านสัญลักษณ์พิเศษด้วยการใช้รถเข็นและรถเข็นในการเคลื่อนย้ายนางเอก โดยผู้กำกับกล่าวว่า การใช้รถเข็นมีความหมาย 2 อย่าง อย่างแรกคือสื่อสารความเชื่อเรื่องเท้าห้ามติดพื้น อย่างที่สองคือการสื่อสารถึงความรู้สึกขวัญ

หายของคน จะเกิดอาการล่องลอย ไม่อยู่กับเนื้อกับตัว เหมือนจิตหลุดลอยไปในอากาศ ไม่สามารถคงสติสัมปชัญญะ หรือการรับรู้ที่กำลังทำอะไรอยู่ได้ (ธิตี ศรีนวล, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2564)

รูปที่ 7 การใช้รถเข็นล้อถึงขวัญล่องลอยจากกายและสื่อความหมายเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องห้ามเท้าสัมผัสพื้น

นอกจากนี้เราจะพบว่ามียีกหนึ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญที่ปรากฏในมิวสิกวิดีโอ คือ พิธีสู่ขวัญ โดยชาวอีสาน นิยมใช้พิธีสู่ขวัญเป็นส่วนหนึ่งของการอวยพรในงานมงคลต่างๆ ด้วย ซึ่งมิวสิกวิดีโอปรากฏเป็นภาพงานหมั้นของนางเอกและงานแต่งงานของพระเอก สื่อสารผ่านการใช้พานบายศรีในงานหมั้นของพระเอกและนางเอก คุณยายได้นำฝ้ายผูกแขนห้อยที่หูนางเอกและนางเอกยังใช้ฝ้ายผูกแขนให้กับเจ้าสาวเพื่ออวยพรในการแต่งงาน

บทช่วงท้ายของมิวสิกวิดีโอที่มีการกินไข่กันนั้น มีการสื่อความหมายและเชื่อมโยง 2 พิธีกรรมเข้าด้วยกัน คือ พิธีส่อนขวัญและพิธีสู่ขวัญในงานแต่งงาน ซึ่งมีการกินไข่ทั้งคู่ ซึ่งชาวอีสานเรียกไข่นี้ว่า ไข่ขวัญ โดยพิธีส่อนขวัญจะให้ผู้ป่วยกินไข่ขวัญเป็นนัยว่ากินขวัญของตนเองที่กระจัดกระจายกลับเข้าไป ส่วนพิธีแต่งงาน คู่บ่าวสาวจะป้อนไข่ซึ่งกันและกันคนละครึ่งฟอง เป็นนัยว่านับจากนี้ขวัญของคู่บ่าวสาวจะรวมกันเป็นหนึ่งเสมือนเป็นบุคคลเดียวกัน เป็นคู่ชีวิตกันโดยสมบูรณ์ ซึ่งภาพจากมิวสิกวิดีโอ นั้น นางเอกนำไข่ขวัญมาป้อนให้พระเอกที่งานแต่งงาน สื่อความหมายว่าการประสพอุบัติเหตุทางความรักผู้ประสบเหตุคือผู้หญิงและผู้ชายที่เป็นคู่รักกันทั้งสองคน โดยพระเอกเองก็มีความทรงจำตามที่ต่างๆ ที่ใช้เวลาอยู่กับนางเอก และมีขวัญหายกระจัดกระจายอยู่บริเวณนั้นเช่นกัน พิธีส่อนขวัญจึงต้องการเรียกขวัญของทั้งสองคนกลับมา เพื่อปลอบขวัญ คลายความเศร้าเสียใจ ทั้งพระเอกและนางเอกจึงต้องกินไข่กันคนละครึ่งฟองเพื่อให้ขวัญกลับมาทั้งคู่ (ธิตี ศรีนวล, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2564)

2. วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย มิวสิกวิดีโอได้สื่อสารวัฒนธรรมเรื่องการแต่งกายผ่านตัวละครแม่และยาย รวมถึงญาติผู้ใหญ่ของนางเอกที่ไปร่วมประกอบพิธีกรรมส่อนขวัญ โดยแต่งกายแบบผู้สูงอายุชาวอีสานที่มีเอกลักษณ์ คือ นุ่งผ้าถุง สวมเสื้อคอกระเช้า เสื้อเชิ้ตลายดอก หรือเสื้อลูกไม้ ซึ่งเป็นรูปแบบของเสื้อผ้าที่ผู้สูงอายุชาวอีสานนิยมสวมใส่ในชีวิตประจำวัน และมีผ้าสไบเฉียง เป็นเครื่องแต่งกายที่ใช้เมื่อจะเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมพื้นบ้านหรือเมื่อไปวัด ส่วนผู้สูงอายุชายจะมีการผูกผ้าขาวม้าเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องแต่งกาย

รูปที่ 8 การสื่อสารถึงวัฒนธรรมการแต่งกายของผู้สูงอายุชาวอีสาน

3. วัฒนธรรมประเภทกรรมศิลป์ หรืองานช่างฝีมือ มีการสื่อสารวัฒนธรรมประเภทนี้สองส่วน ส่วนที่หนึ่ง คือ บ้าน ปรางค์ภาพบ้านเรือนของชาวบ้านทั้งบ้านของนางเอก บ้านเพื่อนบ้าน และบ้านของพระเอก มีลักษณะเป็นบ้านชาวอีสานแบบปัจจุบันแต่ยังคงกลิ่นอายความดั้งเดิม คือ บ้านไม้สองชั้น หรือบ้านครึ่งปูนครึ่งไม้ ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมสร้างในท้องถิ่นอีสาน เนื่องจากวัฒนธรรมดั้งเดิมชาวอีสานนิยมสร้างบ้านแบบบ้านไม้ใต้ถุนสูง ต่อมามีการต่อเติมชั้นล่างเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยมากขึ้นและเพื่อความปลอดภัยมากขึ้น รวมทั้งอุปกรณ์ประกอบฉากในบ้านนางเอกสื่อให้เห็นวิถีแบบชาวอีสาน เช่น ถาดอาหารแบบสังกะสีเคลือบ ช้อนสังกะสี จานพลาสติก ชันเงิน และเสื่ออากาศกางปลา

รูปที่ 9 บ้านและอุปกรณ์ภายในบ้านนางเอก เป็นแบบที่ชาวอีสานนิยมใช้

ส่วนที่สอง มีการสื่อสารถึงงานช่างฝีมือเกี่ยวกับอุปกรณ์การประกอบอาชีพและอุปกรณ์หาอยู่หากิน ได้แก่ สวิงซึ่งเป็นอุปกรณ์เฉพาะที่ชาวบ้านอีสานใช้ในการหาหอย ปู ปลาเล็กปลาน้อยในแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งผู้กำกับ

มิวสิกวิดีโอ กล่าวว่า เมื่อนำสวิงเข้าไปนำเสนอแนวคิดของมิวสิกวิดีโอ พบว่า ผู้เข้าร่วมประชุมไม่มีใครรู้จักสวิงเลย การนำเสนอในมิวสิกวิดีโอจึงทำให้คนรู้จักอุปกรณ์ชนิดนี้มากขึ้น (อิติ ศรีนวล, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2564)

หนึ่งในความตั้งใจของผู้สร้าง คือการพยายามใส่รายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ เกี่ยวกับวิถีอีสานที่อาจหาไม่ได้ทั่วไปแต่คนอีสานยังทำอยู่ผสมผสานกับสิ่งที่เป็นบริบทของสังคมปัจจุบัน ซึ่งรายละเอียดที่เลือกใส่ลงไปสามารถเข้ากันได้กับบริบทของสังคมเมือง เข้าใจได้ไม่ยากนัก เริ่มตั้งแต่พิธีกรรมที่เป็นเส้นดำเนินเรื่องเป็นพิธีกรรมที่หาได้ยากแล้ว แม้แต่ในภาคอีสานเอง ส่วนอื่นๆ ที่เพิ่มเข้าไปคือส่วนที่ผู้กำกับได้พิจารณาแล้วว่าเป็นเอกลักษณ์และเสน่ห์ของความเป็นอีสาน เช่น ความรักและความห่วงใยของครอบครัวซึ่งอยู่กันแบบครอบครัวใหญ่ตั้งแต่รุ่นตายายจนถึงรุ่นหลาน การที่ยายเอาฝ้ายผู้แห่ของนางเอก การใช้รถจักรยานยนต์พ่วงข้างเป็นพาหนะ เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดเหล่านี้ผู้กำกับได้ใส่ลงไปเพื่อให้ผู้ชมได้รับรู้และรู้สึกถึงความเป็นธรรมชาติและรู้สึกถึงวิถีชีวิตของชาวอีสานที่แท้จริง (อิติ ศรีนวล, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2564)

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาที่พบว่าในมิวสิกวิดีโอเพลงขวัญเอยขวัญมาของศิลปินปาล์มมี มีการสื่อสารถึงวัฒนธรรมอีสาน 3 ด้าน คือ ด้านความเชื่อและพิธีกรรม นำเสนอพิธีสอนขวัญ ด้านการแต่งกายของชาวอีสาน และด้านคหกรรมศิลป์หรืองานช่างฝีมือ นำเสนอรูปแบบของบ้านชาวอีสานและอุปกรณ์เครื่องใช้ของชาวอีสาน นำเสนอผ่านองค์ประกอบการเล่นเรื่องทั้ง 6 องค์ประกอบ เพื่อสื่อสารให้ผู้รับสารเข้าใจและเข้าถึงวัฒนธรรมอีสานแบบดั้งเดิมมากขึ้น โดยเน้นที่การนำเสนอพิธี “สอนขวัญ” ซึ่งเป็นพิธีเรียกขวัญของชาวอีสานแบบโบราณ หากพิจารณาร่วมกับเนื้อหาของเนื้อเพลง และข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ของศิลปิน ซึ่งกล่าวว่าการแต่งเพลงนี้ออกมาต้องการปลอบขวัญชาวไทยในภาวะวิกฤตที่อาจทำให้ใครหลายคนเสียขวัญได้ การนำเสนอพิธีกรรมนี้ผ่านมิวสิกวิดีโอเพลงได้สะท้อนความเชื่อของชาวอีสานที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่เชื่อว่าทุกคนมีขวัญที่เป็นเหมือนจิตวิญญาณ เป็นตัวตนของแต่ละคนที่สามารถหลุดหายไปและทำให้เจ้าของร่างเกิดความปั่นป่วนทางกายและทางใจ แสดงออกโดยความเจ็บป่วยหรือสติล่องลอยไม่อยู่กับตัว สอดคล้องกับอรุณญา แสนสระ (2560 : 13) ซึ่งกล่าวว่า “ขวัญ” หมายถึงวิญญาณ รวมกับคำว่า “มิ่ง” ซึ่งหมายถึง ชีวิต มิ่งขวัญ จึงหมายถึงชีวิตและวิญญาณ เมื่อใดที่ขวัญหายแสดงว่าวิญญาณออกจากร่าง ต้องทำพิธีช้อนขวัญ (หรือ สอนขวัญ ในภาษาอีสาน) ซึ่งความเชื่อและพิธีกรรมเช่นนี้ทำให้ผู้ที่เสียขวัญมีกำลังใจและหายป่วยเร็ววัน การนำเสนอในมิวสิกวิดีโอจะเห็นได้ว่าพิธีกรรมนี้เกิดจากการที่ตัวละครนางเอกเสียใจมากจนไม่เป็นตัวของตัวเอง แม่และยายจึงได้จัดพิธีกรรมนี้ขึ้นเพื่อเรียกขวัญของลูกสาวกลับมาเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากความรักความเอาใจใส่ของคนในครอบครัวซึ่งไม่สามารถปล่อยให้สมาชิกในครอบครัวมีสภาพเสียสติ เศร้าเสียใจ หรือเกิดความเจ็บป่วยได้ จึงคิดหาทุกวิถีทางที่ทำได้เพื่อให้ผู้ป่วยกลับมาเป็นปกติโดยเร็ว อีกทั้งญาติผู้ใหญ่ยังมาร่วมพิธีกรรมเรียกขวัญอีกมากมาย สะท้อนให้เห็นถึงความแน่นแฟ้นของสังคมชาวอีสาน และการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งพบว่าชาวอีสานตามชนบทมักมีญาติพี่น้องปลูกบ้านอยู่ร่วมกันในบริเวณใกล้เคียงกัน และเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ดูแลกันและกันอยู่เสมอด้วยความรักความสามัคคีต่อกัน อีกทั้งครอบครัวยังมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานจากรุ่นพ่อแม่สู่รุ่นลูก สอดคล้องกับที่เทพพร มังธานี (2557 : 53) กล่าวว่า ครอบครัวชาวอีสานมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรม โดยที่พ่อแม่จะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูก ส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีอันดีที่ถือเป็นข้อปฏิบัติสืบต่อกันมาของชาวอีสาน คือ ฮีตสิบสอง (ประเพณีประจำเดือนทั้ง 12 เดือน) ทำให้ครอบครัวได้มีปฏิสัมพันธ์กัน การได้ทำ

กิจกรรมที่ตีงามร่วมกันอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ส่งผลให้ความสัมพันธ์ครอบครัวของชาวอีสานทั้งครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยายมีความแน่นแฟ้นมาก และการปลูกฝังความรู้ด้านวัฒนธรรมของครอบครัวมีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานเช่นกัน ขณะเดียวกันหากมองด้านจิตวิทยาแล้วพิธีส่อนขวัญเป็นหนึ่งในวิธีการปลอบประโลมผู้ป่วยให้รู้สึกดีขึ้น โดยการรวมญาติผู้ใหญ่มาเพื่อกล่าววยพรแสดงความปรารถนาดีให้หายป่วยกลับมาโดยเร็ว เป็นพิธีกรรมซึ่งเต็มไปด้วยพลังบวก เต็มไปด้วยความรักความเอาใจใส่ที่สามารถทำให้สภาพจิตใจของผู้ป่วยดีขึ้น

การนำเสนอพิธีส่อนขวัญซึ่งเป็นพิธีโบราณเฉพาะถิ่น พบเห็นได้น้อยในยุคปัจจุบัน ค่อนข้างจะขัดแย้งกับมิวสิกวิดีโอเพลงแนวป๊อปรีด จึงทำให้ต้องมีการดัดแปลงบางส่วนของพิธีกรรมไปเพื่อให้สามารถเข้าถึงและสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ชมได้มากกว่า ซึ่งรากเดิมความเชื่อของชาวอีสานเกี่ยวกับพิธีส่อนขวัญจะใช้กับกรณีเกิดอุบัติเหตุเท่านั้น อย่างไรก็ตามเราอาจมองว่าการผิดหวังเรื่องความรักเป็น “อุบัติเหตุทางใจ” ที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมสร้างความเสียหายและบอบช้ำได้ บางคนกินไม่ได้นอนไม่หลับชอบผอมจนเกิดเจ็บป่วย บางคนเจ็บเจียนตายจนเกิดการทำร้ายตัวเอง คนเหล่านี้จึงต้องการสิ่งปลอบประโลมใจ ต้องการการเยียวยาเช่นเดียวกับการเกิดอุบัติเหตุทางกายเช่นกัน สอดคล้องกับความต้องการของผู้กำกับมิวสิกวิดีโอที่ต้องการนำเสนอวัฒนธรรมอีสานด้วยการดัดแปลงให้เข้ากับยุคสมัยและความเข้าใจของคนสมัยใหม่ จึงใช้พิธีกรรมโบราณผสานกับตัวละครที่ดูเป็นคนรุ่นใหม่และสถานการณ์ใหม่ๆ ที่เข้าถึงผู้ชมได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังสอดคล้องกับประกายกาวิล ศรีจินดา สุปราณี วัฒนสิน และมณฑิตา ครุผาด. (2563 : 85) ที่กล่าวว่า “วัฒนธรรมอีสาน” ในสื่อได้ถูกผลิตซ้ำจนกลายเป็นวัฒนธรรมมวลชน (mass culture) ที่ถูกออกแบบมาเพื่อให้คนจำนวนมากเข้าใจและชื่นชอบ ซึ่งคนจำนวนมากนั้นรวมถึงคนมากมายที่ไม่เข้าใจวัฒนธรรมอีสานแบบดั้งเดิม เมื่อวัฒนธรรมอีสานถูกมองผ่านสื่อจึงมีพื้นที่ในการต่อรองระดับความเป็นอีสานที่แท้จริงเอาไว้ โดยลดทอนความเป็นอีสานแท้และเริ่มกลายพันธุ์เป็นอีสานแบบใหม่ หรือวัฒนธรรมพันธุ์ผสม (hybrid culture) ที่เกิดขึ้นจากหลายแหล่งที่มา และเกิดจากการดัดแปลงหรือรวมเอาองค์ประกอบปลีกย่อยจากทั้งในและนอกวัฒนธรรมขึ้นมาแล้วนำเสนอเพื่อสร้างกระแสการยอมรับและตอบสนองรูปแบบต่างๆ จากสังคม โดยการผสมผสาน ดัดแปลง หรือผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในลักษณะที่อยู่นอกเหนือความคาดหมาย เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไปตามกาลเวลา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มวัยรุ่นและคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้เข้าใจ และพร้อมยอมรับวัฒนธรรมอีสานให้คงอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยแสดงถึงกลวิธีการนำเสนอวัฒนธรรมอีสานในสื่อมิวสิกวิดีโอเพลงไทยสากล อาจเป็นแนวทางสำหรับผู้ผลิตสื่อในการใช้สื่อกระแสหลัก หรือสื่อวัฒนธรรมสมัยนิยม (Pop culture) เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมโบราณด้านต่างๆ ให้เป็นที่รู้จักไปสู่รุ่นต่อไป ไปในอนาคต โดยนำวัฒนธรรมมาเป็นแกนหลักของการเล่าเรื่องในสื่อ มีการปรับเนื้อหาของวัฒนธรรมบางส่วนเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและความเข้าใจของคนรุ่นใหม่ เพื่อให้เกิดการยอมรับมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะมิวสิกวิดีโอเพลงขวัญเอยขวัญมาเพียงเพลงเดียวเท่านั้น ผู้สนใจศึกษาวิจัยในประเด็นเดียวกันนี้อาจทำการศึกษาในหลายๆ ตัวอย่างเพื่อหาแนวทางร่วมที่อาจเป็นแนวปฏิบัติสำหรับการสื่อสารวัฒนธรรมอีสานผ่านมิวสิกวิดีโอเพลงหรืออาจศึกษาการถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านสื่ออื่น ๆ ได้

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพงษ์ ประชาชิต. (2554). วัฒนธรรมอีสานในสื่อพื้นบ้าน. *วารสารวิชาการ AJNU ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 2(1), 74-86.
- เทพพร มั่งคณี. (2557). บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนในภาคอีสาน. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ปีที่ 31 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2557)*, 45 - 64
- ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- นพพร ประชากุล. (2543) “สัมพันธ์” (Intertextuality). *สารคดี*. ปีที่ 16 ฉบับที่ 182, 175 – 177.
- บุญญา สิริวัฒนภรณ์. (2552) *การถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสานผ่านหนังสือการ์ตูนหนูหิ่นอินเตอร์ในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประกายกาวีล ศรีจินดา, สุปรานี วัฒนสิน, มณฑิตา ครุผาด. (2563). การสื่อสารวัฒนธรรมอีสานในภาพยนตร์ “ไต่บ้าน เดอะซีรีส์”. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*, 15(1), 73-88.
- เพิ่มพร รังสีสังข์. (2544). *วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงของสลา คุณวุฒิ*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เพ็ญพิมพ์ พวงสุวรรณ, พรณา ธนโพธิ์รัตน์, ผกามาศ ชัยรัตน์, เกริกิต ชัยรัตน์. (2563). วัฒนธรรมอีสานผ่านบทเพลงลูกทุ่งไทย. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 6(3), 139 – 156.
- ภาสพงศ์ ผิวพอใช้. (2548). *เพลงลูกทุ่งอีสานกับการสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น : ศึกษาในผลงานเพลงของศิริพร อำไพพงษ์*. รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2562). *ขวัญเฮ้ย ขวัญมาจากไหน?*. มติชนสุดสัปดาห์ (ฉบับวันที่ 1 – 7 พฤศจิกายน 2562). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- อรัญญา แสนสระ. (2560). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาษาและวัฒนธรรมอีสาน. *วารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี*, 1(1), 1-16.
- AI (2021). *YouTube's Most Streamed Artists of 2020 (ออนไลน์)*. ค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2564, จาก <https://chartmasters.org/2021/01/youtubes-most-streamed-artists-of-2020>
- บุคลานุกรม
ธิตี ศรีนวล. (ผู้ให้สัมภาษณ์). อุมพร ประชาชิต (ผู้สัมภาษณ์). ที่ ออนไลน์ผ่านระบบ Google Meet. เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2564.